

УДК 378+37.09

Огнистий А.В.

МІСЦЕ І НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ПРЕДМЕТНИКА У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ

У публікації висвітлюється місце та напрямки діяльності вчителя-предметника у фізичному вихованні учнів. Зроблений аналіз науково-методичних публікацій дає змогу систематизувати напрямки професійної діяльності вчителя-предметника у напрямку фізичного виховання школярів.

Ключові слова. *Вчитель, фізичне виховання, здоров'я, фізична культура, спорт, професійна підготовка.*

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Соціально-економічна нестабільність привела до різкого падіння рівня життя переважної більшості населення України. Це в свою чергу зумовило погіршення здоров'я дітей і дорослого населення. Поряд з цим зміна екології в цілому і особливо у великих промислових містах, негативна дія на психіку людини великого потоку інформації, невчасні виплати заробітної плати приводять до того, що люди почали економити на продуктах харчування. Все це доповнює картину згубного впливу означених факторів на здоров'я підростаючого покоління [9].

Наведені аргументи дають привід серйозно задуматися про перспективи здоров'я наших дітей. У ситуації, що склалась, важливу роль у вихованні підростаючого покоління повинне зіграти фізичне виховання. Адже ні для кого не секрет, що фізична культура в своєму арсеналі має безліч ефективних прийомів, засобів і методів оздоровлення організму.

Поряд з цим аналіз навчальних планів та програми з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів виявив, що вони не забезпечують достатнього рівня рухової активності школярів. Високий відсоток розумового навантаження у поєднанні з низьким рівнем рухової активності є причиною розвитку гіподинамії, що приводить до різних порушень з боку найважливіших систем організму [3]. Чимала роль в її профілактиці належить педагогічному колективу.

Причини низької фізкультурної освіти молоді на даний час, криються в тому, що до цих пір навчальний процес як в школі, так і у вузі зорієнтований на виконання контрольних нормативів, на підготовку спортсменів-розрядників, на фізичну підготовку і на розвиток фізичних якостей дітей та молоді, в збиток засвоєнню ними методичних знань і умінь у галузі фізичної культури та спорту [9].

Дослідження виконане в рамках теми науково-дослідних робіт "**Підготовка майбутнього вчителя до інноваційної діяльності в сучасній школі**", № держреєстрації – 0111U001321. Категорія – прикладна.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання студентів педагогічних вузів.

Предмет дослідження – формування готовності студентів педагогічних вузів до фізичного виховання школярів.

Мета дослідження – визначити місце і напрямки діяльності вчителя-предметника у фізичному вихованні школярів.

У дослідженні послідовно вирішувалися наступні **завдання**:

1. Виконати теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури з проблеми фізичного виховання учнів учителями-предметниками;
2. Означити місце та напрямки професійної діяльності вчителів випускників неспеціалізованих факультетів вищих педагогічних навчальних закладів.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступають провідні ідеї теорії оптимізації процесу навчання у вузі, які реалізуються в умовах навчання студентів свідомому засвоєнню дидактичної структури процесу фізичного виховання з наступним її методичним змістом, результатом якого є сформована технологія фізичного виховання учнів, теорії фізичної культури особи (В.К. Бальсевич, М.Я. Віленський, В.М. Видрін, Л.І. Лубишева, і ін.), теорії розвиваючого проблемного навчання (М.М. Махмутов, В.В. Давидов, Л.М. Романишина), теорії і методики фізичного виховання (Т.Ю. Круцевич, Л.П. Матвеев, Ж.К. Холодов, О.М. Худолій, Б.М. Шиян і ін.).

Для вирішення завдань дослідження застосовувалися наступні методи дослідження: аналіз і узагальнення науково-методичної літератури; теоретичне моделювання; аналіз документації.

Виклад основного матеріалу. Із зміною концептуальних основ в освіті, коли вищою цінністю у фізичному вихованні є особа, можна говорити про перетворення фізичного виховання в процес виховання особистої фізичної культури людини.

Введена в 2003 році навчальна програма для вищих навчальних закладів України "Фізичне виховання" визначила пріоритетну спрямованість змісту освіти і виховання на формування фізичної культури студента, змістивши акцент з "побудови тіла" до проблеми формування особистості студента через активне використання засобів фізичної культури, роблячи цей процес істинно педагогічним.

На жаль, проголосивши такі зміни, базова програма була лише зорієнтована на виконання гуманітарних завдань, але не вказувала конкретних шляхів і способів реалізації поставлених цілей. Надаючи свободу вибору для студентів і викладачів, вона не розкривала всього багатства феномена фізичної культури, не виробивши методичних підходів до вирішення поставлених завдань [9].

На думку багатьох науковців у вузівській системі фізичного виховання недостатньо уваги приділяється професійній спрямованості занять, їх освітньо-виховній стороні, формуванню у студентів потреби до фізичного самовиховання, здорового способу життя [4, 6, 10].

Зміст занять з фізичного виховання студентів в основному складає рухову діяльність оздоровчої спрямованості. В той же час професійна спрямованість навчальних занять вимагає посилення уваги до освітньої сторони.

Процес професійного становлення майбутнього вчителя набуває змістовність і цілісність в тому випадку, якщо забезпечуються інтеграція фізичної культури, зв'язок фізкультурно-спортивної діяльності з професійною орієнтацією і розвитком особи; увага педагога націлюється на педагогічну освіту і самовдосконалення студентів [7, 10].

Як відзначає Л.І. Лубишева [5] "на всіх етапах становлення сучасної школи існував невідомий інтерес до питань збереження і зміцнення здоров'я учнів. І якщо на перших етапах цей інтерес більшою мірою виявлявся з боку вузьких фахівців, то в даний час ініціатива збереження здоров'я належить системі освіти. У навчальному закладі здоров'я як прояв рівня фізичної культури особистості є цінність не тільки соціальна, але і освітня. Здоров'я як освітня цінність не може розглядатися поза зв'язком з іншими компонентами освіти: адміністрацією, педагогами і учнями; змістом освіти і процесу навчання (організація, методи і прийоми); самим освітнім інститутом як типом установи. Управління педагогічним процесом з метою покращення здоров'я можливо на двох рівнях: 1) управління діяльністю учнів і 2) управління діяльністю педагога – організатора навчально-виховного процесу".

Якісна підготовка майбутніх вчителів є одним з важливих завдань суспільства. Разом з навчанням школярів кожен вчитель, як правило, здійснює різноманітні виховні заходи проведення яких вимагає від нього не тільки певних здібностей, але і відповідних знань, умінь і навиків. В сучасних умовах як ніколи стає актуальним питання залучення вчителів-предметників до оздоровчої роботи з школярами. Це пов'язано з тим, що у сучасній школі значно збільшився потік інформації, що вимагає від учня сприйняття і опрацювання значного змісту навчального матеріалу, що призводить до інтенсифікації учбової діяльності з обмеженням рухової активності і як результат несприятливої дії на організм школярів [8].

Багато наукових досліджень вказують на значні недоліки навчально-виховної роботи школи, тобто на суперечність між навчанням і вихованням, слабку методичну підготовленість вчителів до здійснення виховної роботи, у тому числі і з фізичного виховання [4, 5, 9, 10].

Ознакою соціальної зрілості вчителя є високий рівень його суспільної активності. А однією з передумов зрілості вчителя-предметника в галузі фізичного виховання дітей, є формування його соціальної позиції, установки, які регулюють його духовну і наочно-практичну діяльність. Але щоб знання і світоглядні цінності були зрозумілими прийняті особою майбутнього вчителя, необхідно, щоб їх зміст був пережитий ним і перетворився на певне соціальне відчуття. Спорт, фізична культура дають можливість вчителю побачити свого учня не тільки в процесі навчальної праці, але і під час відпочинку, в суспільному житті, в побуті, в змаганнях.

Майбутніх педагогам потрібно збільшити частку теоретичної і методичної підготовки, спрямованої на навчання методиці проведення фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями. Як показали дослідження [1, 8] фізична підготовленість школярів різних вікових груп, стан їх здоров'я досягають ефективних позитивних результатів лише при комплексному поєднанні уроків фізичної культури і різних форм фізкультурно-оздоровчої роботи.

Експериментальними дослідженнями [2] доведено, що в процесі спеціальної організованої елементарної фізкультурної освіти вдається значно підвищити інтерес і компетентність студентів і вчителів в питаннях фізичної культури і фізичного виховання учнів.

Важливе значення має вміння майбутніх вчителів планувати фізкультурно-оздоровчі заходи не епізодично, а як систему, що впливає на етичну і фізичну сторони життєдіяльності дітей, формування їх особи.

Саме тому, по відношенню до фізичної культури в практиці освітньої діяльності відбувається зміна соціальних орієнтувань: від наочної відчуженості вчителя-предметника (здійснення фізкультурно-педагогічної діяльності – справа тільки фахівця у галузі фізичної культури), до соціальної взаємодії на основі інтеграції педагогічних дій (здійснення фізкультурно-педагогічної діяльності в рамках функціональних можливостей – загальна справа всього педагогічного колективу) [6].

Акцент повинен припадати не на спортивну, а саме, фізкультурно-оздоровчу діяльність. Прерогативою спортивної роботи в школі є функції вчителя фізичної культури, тоді як фізкультурно-оздоровча робота є суспільним навантаженням всього педагогічного колективу [7].

В той же час активне включення в суспільну фізкультурно-спортивну діяльність, набуття умінь і навичок організаторської і інструкторської (суддівської) діяльності допомагає вчителям успішно виконувати роль вихователів, сприяє об'єднанню педагогічного колективу.

Останніми роками все більш актуалізуються питання збереження здоров'я учнів в процесі їх навчання в школі. Одним з основних критеріїв, за яким сьогоденний вчитель повинен оцінювати свою роботу, – це те, якою ціною для здоров'я конкретний школяр отримує знання, уміння і навички [2].

Збереження здоров'я дітей педагогічними засобами залежить від зусиль і рівня культури здоров'я вчителів всіх спеціальностей. Тому виховання культури здоров'я повинне бути одним з пріоритетних напрямів індивідуального професійно-педагогічного становлення студентів педагогічного вузу. Культура здоров'я студента педвузу визначається його освіченістю в питаннях здоров'я і здорового способу життя, володіння сукупністю способів формування, збереження і зміцнення власного здоров'я (з урахуванням регіональних особливостей), уміння ефективно будувати процес виховання культури здоров'я учнів і використовувати в своїй роботі здоров'язберігаючі технології навчання [1, 7].

Професійний аспект культури здоров'я вчителя проявляється в умінні досягати необхідного педагогічного результату за умови збереження здоров'я школярів.

Особливу важливість набуває формування у майбутніх вчителів позитивного ставлення до занять фізичною культурою і спортом. Причому мова йде про вчителів-предметників, оскільки саме від них, їх поведінки, відносин, цінностей залежить формування відповідних норм життєдіяльності учнів. Позитивне відношення вчителя до фізичної культури, незалежно від того, який предмет він викладає, є прикладом для дітей та відбивається на формуванні системи дитячих цінностей. Участь вчителя разом з учнями в спортивних змаганнях, туристичних походах є вагомим чинником формування позитивних міжособистісних відносин, виховання. Крім того, від відношення майбутнього вчителя до власного здоров'я, його збереження і покращення в значній мірі залежить рівень його працездатності.

Поряд з цим спеціальними дослідженнями [10] визначено, що фізкультурно-педагогічна діяльність дає велику ефективність педагогічної дії в порівнянні з іншими можливостями. Більш того, чим вище рівень особистої фізичної культури вчителя-предметника, тим частіше він звертається до фізичної культури, як засобу виховної дії.

Висновки

Аналіз науково-методичних джерел дозволяє нам виділити місце і напрямки діяльності вчителя-предметника у фізичному вихованні учнів.

Вчитель-предметник через активну позицію по відношенню до фізичної культури здійснює позитивний вплив на всіх учасників освітнього процесу – себе, учнів, їх батьків, інших вчителів. Шляхами вирішення є формуванні установок, ціннісних орієнтацій, позитивних мотивів на фізкультурну діяльність як одного із засобів досягнення необхідного рівня фізичного і психічного компонентів здоров'я, а також складової здорового способу життя. Означена активна позиція необхідна не лише у випадках, коли установки до занять фізичними вправами ще не сформовані (байдужість), знаходяться в початковій стадії (нестійкі, вибіркові), є негативними (унаслідок відсутності необхідної інформації або її неоефективності), але і як підтримка досягнутих результатів вчителем фізичної культури.

Надання консультативної допомоги учасникам освітнього процесу. Вона може бути індивідуальною (окремому учневі, окремому батьку) і груповою (для окремої групи учнів або батьків, для учнів всього класу і їх батьків – на класній годині, батьківських зборах). Така допомога може складатися з адресації до фахівців з виниклих проблем або з інформаційного забезпечення в самовизначенні, самоорганізації, саморегуляції, самоконтролі по проблемах фізкультурної діяльності.

Створення умов для формування особистої фізичної культури учня. Це – організація дозвілля на основі використання засобів фізичного виховання, реалізація "малих" форм (ранкова-гігієнічна гімнастика, фізкультпауза, активні перерви), організація участі школярів у фізкультурній діяльності змаганнях і конкурсах, демонстрація особистого прикладу (самоствердження), створення культури здорового способу життя і здоров'я.

Моніторинг готовності до фізкультурної діяльності учасників освітнього процесу – потреб, мотивації, інтересу, фізичного стану. При цьому, отримання необхідних характеристик може бути в різній формі – від візуальних оцінок і власних вимірювань, до аналізу даних отриманих іншими фахівцями (вчитель фізкультури, психолог). Таку роботу не обов'язково робити самому вчителю. До цієї діяльності можна залучати учнів і їх батьків. Добре організований моніторинг фізкультурної діяльності (мотивація, система, наочність, інформаційність), як показує досвід такої роботи, викликає великий інтерес батьків і учнів.

Формування громадської думки (педагогів, учнів, батьків учнів) за допомогою просвітницької роботи і формування комунікативних відносин в процесі занять фізичною культурою.

Подальші перспективи пошуків у цьому напрямку

Подальші дослідження будуть здійснюватись у напрямку визначення суб'єктивної оцінки студентів вищих педагогічних навчальних закладів щодо функціонування системи підготовки майбутніх вчителів-предметників до фізкультурно-оздоровчої роботи в школі.

Використані джерела

1. Бальсевич В. К. Здоровьеформирующая функция образования / В.К. Бальсевич // Образовательная политика. – М., 2007. – № 6. – С.4-9
2. Бикмухаметов Р.К. Здоровья педагога как образовательная ценность / Р.К. Бикмухаметов // Теория и практика физической культуры. – 1999. – №8. – С.18-19.
3. Виленский М.Я. Физическая культура и здоровый образ жизни студента : учебное пособие / М.Я. Виленский, А.Г. Горшков. – М. : КНОРУС, 2012. – 240 с.
4. Виленский, М. Я. Личностное развитие студента как ценность образовательного процесса по физической культуре / М. Я. Виленский // Педагогическое образование и наука. – 2010. – № 11. – С. 4-8
5. Лубышева Л.И. Здоровье детей – наша общая забота / Л.И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 2003. – №4. – С.62.
6. Лубышева Л.И. Социология физической культуры и спорта: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л.И. Лубышева. – 3 – е изд., перераб. и доп. – М.: Издат. центр "Академия", 2010. – 272 с.
7. Кузнецов В.А. Физкультурно-педагогическая деятельность учителя-предметника как социально необходимое направление профессиональной деятельности / В.А. Кузнецов // Теория и практика физической культуры. – 2007. – №11. – С. 28-30.
8. Огнистий А.В. Дефініції готовності та підготовленості в контексті майбутньої професійної діяльності учителів-предметників з фізичного виховання учнів / Огнистий А.В., Маляр Е.І., Огніста К.М. // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад. А.В. Цьось, С.П. Козіброцький. – Луцьк : Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2012 – № 3. – С. 91-95.
9. Огнистий А.В. Фізичне виховання майбутніх вчителів-предметників в умовах глобалізації педагогічної науки / А.В. Огнистий // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали VIII Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 220-223
10. Сущенко Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту: історичний шлях і перспективи: Монографія / Л.П. Сущенко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 400 с.

Ognisty A.V.

A PLACE AND DIRECTIONS ACTIVITY OF TEACHER IS IN PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS

In a publication lights up a place and directions activity of teacher in physical education of students. An analysis scientifically of methodical publications is done enables to systematize directions professional activity of teacher in the direction of physical education of schoolboys.

Key words: *teacher, physical education, health, physical culture, sport, professional preparation.*

Стаття надійшла до редакції 12.09.2013 р.